

ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર
ધોરણ ૧૨ માટેની નિદાન કસોટી

વિષય : વાણિજ્ય વ્યવસ્થા અને સંચાલન (046)

કુલ ગુણ : 80

માધ્યમ : ગુજરાતી

સમય : 3 કલાક

- સૂચનાઓ : (i) આ પ્રશ્નપત્રમાં A, B, C, D & E એમ પાંચ વિભાગો છે.
(ii) દરેક પ્રશ્નની સામે કૌંસમાં ગુણ આપેલ છે.
(iii) આપેલ સૂચના પ્રમાણે પ્રશ્નોના જવાબ લખવા.

વિભાગ : A

1. નીચેના પ્રશ્નોના જવાબનો સાચો વિકલ્પ પસંદ કરીને લખો. (દરેક પ્રશ્નનો 1 ગુણ છે.) (12)
- I. ધંધાની કાર્યક્ષમતાનો માપદંડ કયો છે ?
(A) નફો (B) સંચાલન (C) ઉત્પાદન (D) વેચાણ
- II. નીચેના પૈકી કયો સિદ્ધાંત વીમાકરારના સિદ્ધાંતને અનુસરતો નથી ?
(A) સંપૂર્ણ ભરોસાનો સિદ્ધાંત (B) નુકસાન વળતરનો સિદ્ધાંત
(C) વીમાયોગ્ય હિતનો સિદ્ધાંત (D) નફાનો સિદ્ધાંત
- III. ભારતની મધ્યસ્થ બેંકનું નામ શું છે ?
(A) સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા (B) સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા
(C) રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા (D) બેંક ઓફ ઈન્ડિયા
- IV. અન્ય વ્યક્તિના મનમાં જરૂરી સમજ ઉત્પન્ન કરવા માટેની સમગ્ર પ્રક્રિયાને શું કહેવાય ?
(A) સંદેશો (B) માહિતીસંચાર (C) ઈ-મેઈલ (D) ઈ-કોમર્સ
- V. કયા સ્વરૂપમાં માલિક, સ્થાપક અને સંચાલક એક જ હોય છે ?
(A) સંયુક્ત સાહસ (B) સહકારી કંપની (C) સહકારી મંડળી (D) વૈયક્તિક માલિકી
- VI. ભાગીદારી પેઢીમાં હાલમાં વધુમાં વધુ કેટલા ભાગીદારો હોય છે ?
(A) 20 (B) 30 (C) 15 (D) 50
- VII. ભારતમાં હાલમાં કયો કંપનીધારો અમલમાં છે ?
(A) 1912 (B) 1932 (C) 1956 (D) 2013
- VIII. કંપનીના સાચા માલિકો કોણ કહેવાય ?
(A) ઈક્વિટી શેર હોલ્ડર (B) પ્રેફરન્સ શેર હોલ્ડર (C) ડિબેન્યર હોલ્ડર (D) બોન્ડ હોલ્ડર
- IX. જથ્થાબંધ વેપારી અને ગ્રાહકો વચ્ચેની કડી એટલે
(A) ઉત્પાદક (B) દલાલ (C) છૂટક વેપારી (D) ગ્રાહક

- X. કયા પ્રકારની દુકાનોમાં મધ્યસ્થીઓ હોતા નથી ?
 (A) ખાતાવાળી દુકાન (B) ટપાલ વ્યવહારી દુકાન (C) સંકળાયેલી દુકાન (D) જથ્થાબંધ વેપારીની દુકાન
- XI. નિકાસકારને બિલ ઓફ લેડિંગ કોણ આપે છે ?
 (A) વીમા કંપની (B) જહાજી કંપની (C) જહાજનો કપ્તાન (D) બેંક
- XII. ભારતમાં હૂંડીયામણ ઉપર કઈ બેંકનું નિયંત્રણ છે ?
 (A) સ્થાનિક બેંક (B) વેપારી બેંક (C) રિઝર્વ બેંક (D) કૃષિ બેંક

વિભાગ : B

2. નીચેના પ્રશ્નોના એક વાક્યમાં જવાબ આપો. (દરેક પ્રશ્નનો 1 ગુણ છે.) (12)
- I. આર્થિક પ્રવૃત્તિ એટલે શું ?
- II. વીમો એટલે શું ?
- III. બેંકનો અર્થ જણાવો.
- IV. www નું પૂર્ણ રૂપ આપો.
- V. વૈયક્તિક માલિકીમાં માલિકની જવાબદારી કેવી હોય છે ?
- VI. કર્તા કોને કહે છે ?
- VII. સહકારી મંડળીનો મુખ્ય ઉદ્દેશ કયો છે ?
- VIII. રૂપાંતરણીય ડિબેન્ચર એટલે શું ?
- IX. આંતરિક વેપારનો અર્થ આપો.
- X. ટેલિમાર્કેટિંગ કેવી વસ્તુ કે સેવાના વેચાણ માટે ઉપયોગી છે ?
- XI. આયાત એટલે શું ?
- XII. સંજ્ઞા સમજાવો : (i) WTO (ii) SEZ

વિભાગ : C

- પ્રશ્નોના ટૂંકમાં જવાબ આપો. (12 માંથી ગમે તે 09) (દરેક પ્રશ્નના 2 ગુણ છે.) (18)
3. રોજગારની કોઈપણ બે લાક્ષણિકતાઓ જણાવો.
4. ધંધાની સામાજિક જવાબદારીનો હેતુ એટલે શું ?
5. પાઈપલાઈન દ્વારા વહન કઈ પેદાશો માટે યોગ્ય છે ?
6. ઓવરડ્રાફ્ટ એટલે શું ?
7. ઈન્ટરનેટનો અર્થ આપો.
8. ઈ-કોમર્સનો અર્થ જણાવો.
9. 1932ના ભાગીદારી કાયદા મુજબ ભાગીદારીની વ્યાખ્યા લખો.
10. નામનો ભાગીદાર કોને કહેવાય ?

11. સહકારી મંડળીને લોકશાહીની તાલીમશાળા શા માટે કહે છે ?
12. સ્વેટ ઈક્વિટી શેર કોને કહેવાય ?
13. ફરતી દુકાનોના વિવિધ પ્રકારો જણાવો.
14. બિલઓફ લેડિંગ એટલે શું ?

વિભાગ : D

- પ્રશ્નોના મુદ્દાસર જવાબ આપો. (09 માંથી ગમે તે 06) (દરેક પ્રશ્નના 3 ગુણ છે.) (18)
15. વેપાર અને વાણિજ્યનો તફાવત સ્પષ્ટ કરો.
 16. નુકશાન વળતરનો સિદ્ધાંત સમજાવો.
 17. ટૂંકનોંધ લખો. (i) કોલ-મની (ii) RTGS (iii) NEFT
 18. ભાગીદારી પેઢીની લાક્ષણિકતાઓની યાદી લખો.
 19. સહકારી મંડળીના ફાયદા જણાવો.
 20. ઈક્વિટીશેર અને પ્રેફરન્સશેર વચ્ચેનો તફાવત જણાવો.
 21. ફેન્ચાઈઝ વિશે ટૂંકનોંધ લખો.
 22. છૂટક વેપારના ફાયદાઓ જણાવો.
 23. નિકાસ વેપાર માટેના વિવિધ પ્રોત્સાહનોની ટૂંકમાં સમજ આપો.

વિભાગ : E

- પ્રશ્નોના વિસ્તાર પૂર્વક જવાબ આપો. (06 માંથી ગમે તે 04) (દરેક પ્રશ્નના 5 ગુણ છે.) (20)
24. ધંધાકિય જોખમ એટલે શું ? ધંધાકિય જોખમ ઉદ્ભવવાના કારણો જણાવો.
 25. વખારના પ્રકારો જણાવી જકાતની દૃષ્ટિએ વખારના પ્રકાર વિશે માહિતી આપો.
 26. બેંકના કાર્યો સમજાવો.
 27. નોંધણીનું પ્રમાણપત્ર મેળવવાની વિધી જણાવો.
 28. મૂડીની જરૂરિયાત નક્કી કરતા પરિબળો સમજાવો.
 29. આંતરરાષ્ટ્રીય વેપારનું મહત્ત્વ સમજાવો.

* * *

गुजरात माध्यमिक और उच्चतर माध्यमिक शिक्षण बोर्ड, गांधीनगर

कक्षा - 12 निदान कसोटी

विषय : वाणिज्य व्यवस्था और संचालन (046)

कुल गुण : 80

माध्यम : हिन्दी

समय : 3 घंटा

सूचनाएँ : I. यह निदान कसोटी में कुल पांच विभाग A, B, C, D & E हैं।

II. दरेक प्रश्न के कौंस में गुण दिये गए है।

III. दिये गए सूचनानुसार प्रश्नो के जवाब लिखें।

विभाग : A

1. निम्नलिखित प्रश्न के उत्तर सही विकल्प चुन कर दीजिए।
प्रत्येक प्रश्न के लिए 1अंक हैं। (12)
- I. धंधा की कार्यक्षमता का मापदण्ड क्या है ?
(A) लाभ (B) संचालन (C) उत्पादन (D) विक्रय
- II. निम्नलिखित में से कौनसा सिद्धांत बीमा अनुबंध के अनुसार नहीं है ?
(A) सम्पूर्ण विश्वास का सिद्धांत (B) क्षतिपूर्ति का सिद्धांत
(C) बीमा योग्य हित का सिद्धांत (D) लाभ का सिद्धांत
- III. भारत की केन्द्रीय बैंक का क्या नाम है ?
(A) स्टेट बैंक ओफ इन्डिया (B) सेन्ट्रल बैंक ओफ इन्डिया
(C) रिजर्व बैंक ओफ इन्डिया (D) बैंक ओफ इन्डिया
- IV. अन्य व्यक्ति के मन में आवश्यक समझ उत्पन्न करने की समग्र प्रक्रिया को क्या कहा जाएगा ?
(A) संदेश (B) सूचनासंचार (C) ई-मेल (D) ई-कोमर्स
- V. कौन-से स्वरुप में मालिकी, स्थापक और संचालक एक ही होता है ?
(A) संयुक्त साहस (B) सरकारी कंपनी (C) सहकारी मंडली (D) व्यक्तिगत मालिकी
- VI. शराफी साझेदारी पीढी में अधिक से अधिक कितने साझेदार होते है ?
(A) 20 (B) 12 (C) 15 (D) 50
- VII. वर्तमान समय में भारत में कौन सा कंपनी अधिनियम लागू है ?
(A) 1912 (B) 1932 (C) 1956 (D) 2013

VIII. कंपनी के सच्चे मालिक कौन कहलाते हैं ?

- (A) सामान्य अंशधारी (B) पूर्वाधिकार अंशधारी
(C) ऋण-पत्र धारी (D) बोनड धारक

IX. थोकबंध व्यापारी और ग्राहको के मध्य की कडी अर्थात्

- (A) उत्पादक (B) दलाल (C) फुटकर व्यापारी (D) ग्राहक

X. मध्यस्थी कौन-सी दुकानों में नहीं होते ?

- (A) विभागीय दुकान (B) डाकव्यवहार की दुकान
(C) संकलित दुकान (D) थोकबंध व्यापारी की दुकान

XI. निर्यातक को बिल ओफ लेंडिंग कौन देता है ?

- (A) बीमा कम्पनी (B) जहाजी कम्पनी (C) जहाज का कप्तान (D) बैंक

XII. भारत में विदेशी मुद्रा पर कौन-सी बैंक का नियंत्रण है ?

- (A) स्थानीय बैंक (B) व्यापारी बैंक (C) रिजर्व बैंक (D) कृषि बैंक

विभाग : B

2. नीचे दिये गण प्रश्नो का एक- एक वाक्य में उत्तर दीजिए ।

प्रत्येक प्रश्न के लिए 1अंक हैं ।

(12)

I. आर्थिक प्रवृत्ति अर्थात् क्या ?

II. बीमा अर्थात् क्या ?

III. बैंक का अर्थ बताइए ।

IV. www का पूर्ण रूप लिखिए ।

V. व्यक्तिगत मालिकी में मालिक का दायित्व कैसा होता है ?

VI. कर्ता किसे कहते हैं ?

VII. सहकारी मंडली का मुख्य उद्देश्य कौन-सा है ?

VIII. परिवर्तनीय ऋण-पत्र से आप क्या समझते हैं ?

IX. आंतरिक व्यापार का अर्थ बताइए ।

X. टेलीमार्केटिंग कैसी वस्तु अथवा सेवा के विक्रय के लिए उपयोगी है ?

XI. आयात अर्थात् क्या ।

XII. संज्ञाए समझाइए : (i) WTO (ii) SEZ

विभाग : C

- नीचे दिए गए प्रश्नों के संक्षिप्त उत्तर दीजिए । (12 में से कोई भी 09)

(प्रत्येक प्रश्न के 2 अंक हैं ।)

(18)

3. रोजगार के कोई दो लक्षण बताइए ।

4. धंधा का सामाजिक दायित्व का उद्देश्य अर्थात क्या ?
5. पाइप लाइन द्वारा परिवहन कौन से उत्पादनो के लिए उपयुक्त है ?
6. ओवरड्राफ्ट अर्थात क्या ?
7. इन्टरनेट का अर्थ बताइए ।
8. ई-कॉमर्स का अर्थ बताइए ।
9. 1932 के साझेदारी अधिनियम के अनुसार साझेदारी की परिभाषा लिखिए ।
10. नाम मात्र का साझेदार किसे कहते है ?
11. सहकारी मंडली को प्रजातंत्र की प्रशिक्षण शाला क्यो कहते है ?
12. स्वेट इक्विटी अंश किसे कहते है ?
13. चलती-फिरती दुकानों के प्रकार बताइए ।
14. बित ओफ लैंडिंग किसे कहते है ।

विभाग : D

- प्रश्नों के मुद्दासर उत्तर दीजिए । (09 में से कोई भी 06)
(प्रत्येक प्रश्न के लिए 3 अंक है ।)

(18)

15. व्यापार और वाणिज्य के मध्य अन्तर स्पष्ट कीजिए ।
16. क्षतिपूर्ति का सिद्धांत समजाइए ।
17. संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए : (i) कौल मनी (ii) RTGS (iii) NEFT
18. साझेदारी पीढी के लक्षण लिखिए ।
19. सहकारी मंडली के लाभ बताइए ।
20. इक्विटी अंश और प्रेफरेन्स अंश का अंतर समझाइए ।
21. संक्षिप्त टिप्पणी करो : फ्रेन्चाईज
22. फुटकर व्यापार के लाभ समझाइए ।
23. निर्यात व्यापार के लिए विभिन्न प्रोत्साहनो को संक्षिप्त में समझाइए ।

विभाग : E

- प्रश्नों के विस्तृत उत्तर दीजिए । (06 में से कोई भी 04) (प्रत्येक प्रश्न के लिए 5 अंक है ।) (20)

24. धंधाकीय जोखिम अर्थात क्या ? धंधाकीय जोखिम के उद्भव के कारण बताइए ।
25. गोदाम के प्रकार बताते हुए कर की दृष्टि से गोदाम के प्रकारों की जानकारी दीजिए ।
26. बैंक के कार्य समझाइए ।
27. पंजीकरण के प्रमाणपत्र प्राप्त करने की विधि बताइए ।
28. पूँजी की आवश्यक्ता निश्चित करनेवाले परिबल समझाइए ।
29. आंतरराष्ट्रीय व्यापार का महत्त्व समझाइए ।

GUJARAT SECONDARY & HIGHER SECONDARY EDUCATION BOARD, GANDHINAGAR
Std. 12 : NIDAN KASHOTI

Sub. : Organisation of Commerce And Management
Medium : English

Total Marks : 80
Time : 3 Hour

Instructions :

- I. This question paper contains total (A, B, C, D, & E) five sections.**
- II. Figures to the right side indicate full marks for the questions.**
- III. Answers should be written according to the instructions only.**

SECTION : A

- 1. Select the correct alternative and write answers to the following questions.
(Each question carries 1 Marks.) (12)**
- I. Which is the Yard Stick for the efficiency of business ?
(A) Profit (B) Management (C) Production (D) Sales**
- II. Which of the following principle is not an insurance principle ?
(A) Principle of Utmost good faith (B) Principle of Indemnity
(C) Principle of Insurable interest (D) Principle of Profit**
- III. What is the name of the central bank (Monetary Authority) of India ?
(A) State bank of India (B) Central Bank of India
(C) Reserve Bank of India (D) Bank of India**
- IV. The process by which the whole process of understanding is created in the mind
of the other person is known as ?
(A) Message (B) Communication (C) E-mail (D) E-Commerce**
- V. In which form the owner, establisher and manager is only one ?
(A) Joint Enterprise (B) Government Company
(C) Co-Operative Society (D) Sole Proprietor**
- VI. What is the maximum number of member in a partnership firm at present ?
(A) 20 (B) 30 (C) 15 (D) 50**
- VII. Which companies Act is inforce in India at present ?
(A) 1912 (B) 1932 (C) 1956 (D) 2013**
- VIII. Who are called the true owners of company ?
(A) Equity shareholders (B) Preference shareholders
(C) Debenture holders (D) Bond holders**
- IX. Link between wholesaler and customers refers to. . . .
(A) Producer (B) Broker (C) Retailer (D) Customer**
- X. In which types of shops middlemen are not existing ?
(A) Departmental stores (B) Mail order shop
(C) Chain stores (D) Wholesaler's shop**

- XI. Who issues the bill of lading to the exporter ?
(A) Insurance company (B) Shipping Company
(C) The captain of ship (D) Bank
- XII. Which bank holds the control over foreign exchange in India ?
(A) Local Bank (B) Merchant Bank
(C) Reserve Bank (D) Agriculture Bank

SECTION : B

2. **Answer the following questions in one sentence each. (12)**

(Each question carries 1 Marks.)

13. What is an economic activity ?
14. What is insurance ?
15. Write the meaning of 'Bank'.
16. Give full form of WWW.
17. How is the liability of owner in sole proprietorship ?
18. Who is called Karta ?
19. What is the main objective of co-operative society ?
20. What is a convertible debenture ?
21. Give the meaning of Internal Trade.
22. Which type of goods and services are useful of telemarketing ?
23. What is Import ?
24. Explain the terms : (i) WTO (ii) SEZ

SECTION : C

- **Answer the following questions in short. Write any 9 Answer. (18)**

(Each question carries 2 Marks.)

3. State any two characteristics of employment.
4. What is the objective of social responsibility of business ?
5. For what kind of products pipeline transit is most suitable ?
6. What is Overdraft ?
7. Give meaning of Internet.
8. Give meaning of E-Commerce.
9. Give definition of partnership according to partnership Act. 1932.
10. Who is called a nominal partner ?
11. Why is a co-operative society called training school of democracy ?
12. What is called sweat equity share ?
13. State the types of mobile shop.
14. What is bill of lading ?

SECTION : D

- **Answer the following questions in brief. Write any 6 Answer. (18)**
(Each question carries 3 Marks.)

15. Explain the difference between trade and commerce.
16. Explain principle of indemnity.
17. Write short notes : (i) Call money (ii) RTGS (iii) NEFT
18. State the list out the characteristics of the partnership firm.
19. State the advantage of co-operative society ?
20. Distinguish between equity share capital and preference share capital.
21. Write short notes : Franchise
22. Explain the advantages of retail trade.
23. Explain briefly the different incentives for export trade.

SECTION : E

- **Answer the following questions in details. Write any 4 Answer. (20)**
(Each question carries 5 Marks.)

24. What is business risk ? state the causes of business risk.
25. Show the classification of warehouses with the help of chart. Explain customs duty paid warehouse.
26. Explain functions of bank.
27. Explain the procedure for getting the certificate of incorporation.
28. Explain the factors deciding the need of capital.
29. Explain the importance of foreign trade.